

siyle, nşr. R. Basset, Paris 1910-1911), İbn Düreyd, *Kemâleddin el-Enbârî* (nşr. Reşîd el-Ubeydî, Bağdat 1974; nşr. Mahmûd Hasan Zeynî, Suûdiyye 1400), Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî (nşr. Mahmûd Hasan ez-Zeynî, Cidde 1400/1980), Hatîb et-Tebrîzî (nşr. F. Krenkow, ZDMG, LXV [1911], s. 241-279; Beyrut 1389/1970), Abdüllatîf el-Bağdâdî (nşr. Hilâl Nâcî, Küveyt 1982), İbn Hişâm-en-Nahvî (nşr. I. Guidi, Leipzig 1871-1874; nşr. Mahmûd Hasan Ebû Nâcî, Dımaşk-Beyrut 1404/1984), İbn Hicce (nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb, Riyad 1985), İbn Seyyidünnâs, *Devletâbâdî* (Haydarâbâd 1323), Süyûtî, İbn Hacer el-Heytemî ve İbrâhîm el-Bâcûrî'nin (Kahire 1286, 1302, 1345) şerhleriyle Abdülkâdir el-Bağdâdî'nin İbn Hişâm'ın şerhine yazdığı hâşiye (nşr. Nazif Hoca, I-III, Beyrut 1400-1410/1980-1990) kaside hakkında yapılan çalışmaların en önemlileridir. Türkçe şerhler arasında Nişancı Abdurrahman Abdi Paşa'nın *Şerh-i Kasîde-i Bürde'si* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3657), Eyüp Sabri Paşa'nın *Azîzü'l-âsar*'ı (İstanbul 1291), Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Beyefendi'nin *Şerh-i Kasîde-i Bânet Sü'âd*'ı (İstanbul 1324), Ahmed Üsküdüârî (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4005) ve Ispartalı Zeynelâbidîn'in *Kasîde-i Bânet Sü'âd*'ı (İstanbul 1928), Farsça şerhler arasında da Muhammed Necf Ali Han'ın *Kâfilü'l-İs'âd Şerh-i Kaşidet-i Bânet Sü'âd* adlı eseri sayılabilir.

Zemahşerî, Ali b. Muhammed el-İmrânî el-Hârizmî, Takıyyüddin et-Tabîb, Muhammed b. Saîd el-Büsîrî, Ebû Hayyân el-Endelüsî, İbn Nübâte el-Mısırî, İbn Câbir el-Endelüsî, Firûzâbâdî tarafından kasideye nazîreler yazılmıştır. Bunların arasında en meşhuru Büsîrî'nin *Zuhrü'l-me'âd 'alâ (fî) vezni Bânet Sü'âd* adlı lâmiyyesidir (kasideye yapılan diğer şerh, nazîre, taştîr, tahmîs vb. çalışmalar için bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1330; Zekî Mübârek, s. 26-29; Brockelmann, GAL, I, 33; Suppl., I, 68-69; Sezgin, II, 230-235; Tülüçü, sy. 5 [1982], s. 165-173).

Kaşidetü'l-bürde'yi Georg Wilhelm Freytag (Halle 1823) ve Theodor Nöldeke (*Delectus veterum carminum arabicorum*, Berlin 1896, s. 110-114) Latince'ye; A. Raux (Paris 1904) ve Rene Basset (*La Bânat So'âd*, Cezayir 1910) Fransızca'ya; James William Redhouse (*The Burda, Arabian Poetry for English Readers*, Glasgow 1881, s. 305-318) ve Reynold Alleyne Nicholson (*Translations of Eastern Poetry and Prose*, Cambridge 1922, s. 19-23) İngilizce'ye; Gustav Weil (*Das Leben Mohammeds*, Stuttgart 1864, II, 254-257),

Rückerd (*Hamasa*, Stuttgart 1846, I, 152-157) ve Oskar Rescher (*Beiträge Zur Arabischen Poesie*, IV/1 [İstanbul 1950], s. 32-41; IV/3 [1959-60], s. 99-175) Almanca'ya; Giuseppe Gabrieli (*al-Burdatân*, Firenze 1901) İtalyanca'ya; M. Nuri Gencosman ("Kasîde-i Bürde", *Tercüme Dergisi*, sy. 75-76 [Ankara 1961], s. 90-97), Nâfiz Danışman ("Kasîde-i Bürde", *Diyanet Dergisi*, II/12 [Ankara 1963], s. 23-27), Sezai Karakoç (*Üç Kaside*, İstanbul 1967, s. 17-25; *İslâmın Şiir Anıtlarından*, İstanbul 1995, s. 23-30) ve M. Arif Karakaya (*Kasîde-i Bürde*, İstanbul 1993) Türkçe'ye çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 501-502; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 89-91; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VII, 41-45; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1379/1960, s. 230-231; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Fâûr), s. 47-48, 365-371; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, II, 689; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1330; Zekî Mübârek, *el-Medâ'ihu'n-nebeviyye*, Kahire 1935, s. 21-29; Brockelmann, GAL, I, 33; Suppl., I, 68-69; Sezgin, GAS, II, 229-235; Seyyid İbrâhîm Muhammed, *Kaşidetü Bânet Sü'âd li-Ka'b b. Zühayr ve eşeruhâ fi't-türâşî'l-'Arabî*, Beyrut 1406/1986; Fuâd Efrâm el-Bustânî, "Şâiriyyetü Ka'b b. Zühayr", *el-Meşrik*, XXXI, Beyrut 1933, s. 697-701; M. Hidayat Husain, "Banat Su'ad of Ka'b bin Zuhair", *IC*, IX (1934), s. 67-84; Ömer Muhammed et-Tâlib, "Kaşidetü Bânet Sü'âd ve mu'arazâtühâ", *Âdâbü'r-rafi'deyn*, XII/13, Musul 1981, s. 183-220; Süleyman Tülüçü, "Ka'b b. Zühayr ve Kasîde-i Bürde'si Üzerine Notlar", *EAÜİFD*, sy. 5 (1982), s. 159-173; René Basset, "Bürde", *IA*, II, 837-838; a.mlf., "Ka'b", *a.e.*, VI, 5; Sh. Inayatullah, "Banat Su'ad", *EP* (İng.), I, 1011.

KENAN DEMİRAYAK

KASİDETÜ'L-BÜRDE

(قصيدة البردة)

Büsîrî'nin

(ö. 695/1296[?])

Hz. Peygamber için yazdığı
ünlü kaside.

Mısırlı sûfî ve şair Muhammed b. Saîd el-Büsîrî'nin Hz. Peygamber için yazdığı ve *el-Kevâkibü'd-dürriye fî medhi hayri'l-beriyye* adını verdiği manzume, ka-fiye (revî) harfi mîm olduğu için *el-Kaşidetü'l-mîmiyye*, şairin tutulduğu hastalıktan kurtulmasına vesile olduğu için de *Kaşidetü'l-bürde* diye meşhur olmuştur. Ancak Kâ'b b. Zühayr'ın kasidesi de aynı adla anıldığından karışıklığa meydan vermemek için Büsîrî'ninki daha çok Osmanlı kültür muhitinde *Kaşidetü'l-bürde* (*el-Kaşidetü'l-bürîyye*) şeklinde anılmışsa da literatürde *Kaşidetü'l-bürde* diye tanınmaktadır.

Kaside şöhretini, taşıdığı sanat değerinden ziyade şairin hayatının bir döneminde geçirdiği felçten kurtulmasına vesile olduğuna dair rivayete borçludur. Büsîrî'nin hiçbir kasidesinde felç olduğuna dair bilgi bulunmamakla birlikte kendisinden altmış altı yıl sonra vefat eden biyografi yazarı İbn Şâkir el-Kütübî ilk defa felç olayına yer vermiş (*Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 368-369), daha sonra gelen bütün müellifler de bu bilgiyi tekrar etmiştir. Söz konusu rivayete göre felç geçirdiğinde bir akşam kendisine şifa vermesi için Allah'a dua eden şair rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Resûl-i Ekrem ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Büsîrî, "Ya Resûlallah! Ben senin için birçok kaside yazdım, hangisini istersin?" deyince Hz. Peygamber kasidenin ilk beytini söyler. Bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar, Resûlullah da onu sonuna kadar dinler. Bitince de hırkasını (bürde) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Büsîrî uykudan uyanınca vücudunda felçten eser kalmadığını farkeder. Bu rüya hadisesinin halk arasında yayılmasından sonra kaside *Kaşidetü'l-bürde* olarak üne kavuşmuştur. Her ne kadar bu rivayet menkıbe şeklini almış görünüyorsa da ilgili kaynaklarda kaside vesilesiyle şifaya kavuşma motifi sürekli vurgulanmaktadır. Kaside Büsîrî henüz hayatta iken Abdüsselâm b. İdrîs el-Merrâküşî (Brockelmann, GAL Suppl., I, 469) ve Ebû Şâme el-Makdisî tarafından şerhedilmiştir. Merrâküşî'nin *Havâşşü'l-Bürde*'sinde kasidenin hangi beyitlerinin ne gibi dertlere şifa olacağı, ayrıca geçim sıkıntısından kurtulmaya, isteklerin yerine gelmesine ve başka hayırlara yol açacağı anlatılmaktadır.

On bölümden oluşan *Kaşidetü'l-bürde*, en eski nüshalarında 160 beyit iken sonrakilerde 165 beyte kadar ulaşmaktadır. Klasik Arap kaside tarzında olduğu gibi şiir sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümüyle başlar, daha sonra nefisten şikâyet, Hz. Peygamber'e övgü, onun doğumu, mucizeleri, Kur'an'ın fazileti, mi'rac mucizesi, cihadın önemi, nedâmet ve ümit, dua ve niyaz bölümüyle sona erer. Aruzun basit bahriyle yazılan, yapı ve üslup bakımından son derece sağlam ve lirik olan kaside, bu sebeple asırlardır İslâm coğrafyasının her bölgesinde büyük bir ilgi görmüş, dinî toplantılarda, mübarek gün ve gecelerde, sünnet, düğün, bayram ve cenaze merasimlerinde okunagelmıştır. Haftalık evrad olarak da

okunan kaside, 140. beytinden itibaren felçlilere şifa maksadıyla yedi gün süreyle okunmaktadır. Hattatlar da meşk derslerinde genellikle bu kasideyi yazarlar. İbn Teymiyye'den itibaren Selefler 33, 109, 152 ve 154. beyitlerde şairin Hz. Peygamber'i övgüde aşırı gittiğini ileri sürerek kasideyi eleştirmiş ve okunmasının bid'at olduğunu iddia etmişlerdir.

İslâm dünyasında *Kaşidetü'l-bürde* kadar meşhur olan ve çok okunan, üzerine şerh, hâşiye, tahmîs, tesdîs, tesbî', taştîr ve nazîreler yazılan bir başka kaside yoktur. Bu konuda yazılan eserler başlı başına bir literatür oluşturacak kadar büyük bir yekûn tutmakta ve bir araştırmaya göre sayıları 330'u bulmaktadır (Sezer, sy. 10 [2000], s. 66). İslâm milletlerinin konuştuğu hemen bütün dillere nazım ve nesir olarak tercüme edilen kaside Grekçe, Latince, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca'ya, Afrika ve Güney Asya'daki mahallî dillere de çevrilmiştir.

Kaside üzerine yazılan şerhlerin sayısı yüzün üzerinde olup yayımlananlar şunlardır: Şemseddin Muhammed el-Feyyûmî (Bulak 1287); Hâlid b. Abdullah el-Ezherî (Kahire 1282, 1286; Bulak 1297; İskenderiye 1288; Bağdat 1966); İbn Hacer el-Heytemî (Mısır 1307; Bulak 1302; Kahire 1304, 1308, 1311, 1322); İbn Âşir el-Fâsî, *Şifâ'ü'l-kalbi'l-cerîh* (Kahire 1296); Muhammed el-Misrî, *Câmi'u'l-künûz* (Kahire 1286); Sadaka el-Kâhîrî (Bombay 1884); Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Bennîs, *Levâmî'u envârî'l-kevâkib* (Fas 1296, 1317; Bulak 1296); Ömer b. Ahmed Harpûti, *Asidetü's-şehde* (İstanbul 1289, 1292, 1298, 1318, 1320; Bulak 1291); Hasan el-İdvî, *en-Nefeâtü's-Şâzeliyye fî şerhi'l-Bürdetü'l-Bûşîriyye* (Kahire 1297); Ahmed Fethî (Kahire 1340); Şeyhzâde Muhyiddin Mehmed, *Râhatü'l-ervâh* (İstanbul 1306, 1320); Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi, *Tevessül* (İstanbul 1251, 1300); Edirne Müftüsü Fevzi Efendi, *Fethu'l-verde* (İstanbul 1284); Erzurumlu Hasan Fehmî, *Mecma'u'l-fezâ'il* (İstanbul 1330); Selânikli Osman Tevfik, *Şerhu'l-Bürde* (İstanbul 1300; Kahire 1313); H. M. Ziyâeddin, *Tercüme-i Kasidetü'l-bürde* (şerh, İstanbul 1331); Hasan Fehmî b. Halîl, *el-İktisâd* (İstanbul 1328); Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kaside-i Bürde* (İstanbul 1299; bu eser Ömer Faruk Harman tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır, İstanbul 1977); Kayaçıklı Süleyman Efendi, *Şerhu Kasidetü'l-bürde* (İstanbul 1299); Mehmed b. Halîl,

Şerh ve Tercüme-i Kasidetü'l-bürde (İstanbul 1327); Dağıstanlı Abbas Efendi (İstanbul 1300); Rusçuklu Mehmed Hayri, *Türkçe Kaside-i Bürde Şerhi Hediye* (İstanbul 1299).

Kaşidetü'l-bürde'ye yapılan tahmîslerin sayısı da altmış civarında olup başlıcaları şöylece sıralanabilir: Şeyhülislâm Mehmed Şerif Efendi (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 299/1); Süleyman Nahîfî (İstanbul 1258, Nahîfî'nin bunun dışında Arapça ve Farsça tahmîsleri de bulunmaktadırlar); Şeyhülislâm Hocaâzâde Esad Efendi (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 299/2; Millet Ktp., nr. 3115/5); İsmâil Müfid Efendi (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 237/15); Rusçuklu Mustafa Resâ Efendi (İstanbul 1262); Nasîrüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Es'ad el-Feyyûmî (Süleymaniye Ktp., Hüsnü Paşa, nr. 614); Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi (Murad Molla Ktp., nr. 1544); Edirne Müftüsü Fevzi Efendi (İstanbul 1284). Mahmut Kaya, *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş* adıyla eserin tercümesini verdikten sonra onu ayrıca nazmetmiştir (İstanbul 2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Bûşîrî, *Divânü'l-Bûşîrî* (nşr. M. Seyyid Kîlânî), Kahire 1374/1955; Safedî, *el-Vâfî*, III, 105-113; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 362-369; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1331-1336; Brockelmann, GAL, I, 264-267; Suppl., I, 467-472; Mahmut Kaya, *Şaraf al-din al-Bûşîrî ve al-Kavâkib al-durriyya fî medhi hayri'l-berriyya (Kaşidet al-Burda)*, (lisans tezi, 1972), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. 8946; a.mlf., *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, İstanbul 2001, s. 11-13; Muhammed Bûzîne, *Kaşidetü'l-bürde ve mu'ârazâtühâ*, Tunus 1994; H. İbrâhîm Şener, *Kaside-i Bürde, Kaside-i Bür'e ve Su Kasidesi*, İzmir 1995; Muhammed Cade'l-Bennâ, "el-Bûşîrî ve şîruhu'n-naqdî'l-ictimâî", ME, XLIII/2 (1971), s. 153-157; Ömer Muhammed et-Tâlib, "Kaşidetü Bânet Sufâd ve mu'ârazâtühâ", *Âdâbü'r-râfideyn*, XIII, Musul 1981, s. 183-220; M. Receb en-Neccâr, "Bürdetü'l-Bûşîrî: Kırâ'e edebiyye ve fülkürîyye", *Havliyyâtü Külliyyeti'l-âdâb*, VII, Kûveyt 1406/1986, s. 6-94; Es'ad et-Tayyib, "el-Bürde ve'l-a'mâlû'lleti dâret havlehâ", *Türâşünâ*, X/1-2, Kum 1415, s. 162-253; İsmail Hakkı Sezer, "Kaside-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi", *Sûlâhiyyat Fakültesi Dergisi*, sy. 10, Konya 2000, s. 65-88; René Basset, "Bûşîrî", *IA*, II, 822; a.mlf., "Bürde", a.e., II, 837-838.

MAHMET KAYA

el-KASİDETÜ'L-HÂKÂNİYYE (القصيدۃ الحاقانیة)

Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî'nin
(ö. 325/937)

tecvide dair ilk eserin müellifi olarak
tanınmasını sağlayan kasidesi
(bk. HÂKÂNÎ, Mûsâ b. Ubeydullah).

el-KASİDETÜ'L-HEMZİYYE

(القصيدۃ الهمزیة)

Bûşîrî'nin
(ö. 695/1296[?])

H. Peygamber için yazdığı kaside.

Bûşîrî'nin hacdan döndükten sonra Resûl-i Ekrem'e ve mukaddes beldelere karşı duyduğu şevk ve heyecanını tazelemek üzere yazdığı *Ümmü'l-kurâ fî medhi hayri'l-verâ* adlı kaside redif harfi hemze olduğu için *el-Kaşidetü'l-hemziyye (fî'l-medâ'ihî'n-nebeviyye)* diye tanınmıştır. 455 beyitten oluşan ve aruzun hafif bahriyle kaleme alınan eser şairin kasideleri arasında en uzun olanıdır. Bûşîrî, *Kaşidetü'l-bürde*'sinde klasik Arap kaside geleneğine uyarak şiire gazeli hatırlatan bir bölümle (tegazzül / nesîb) başladığı halde *el-Kaşidetü'l-hemziyye*'sinde konuya doğrudan girmiştir.

H. Peygamber'in doğumunu, hayatının safhalarını, diğer peygamberlere olan üstünlüğünü, gazvelerini, Hulefâ-yi Râşidîn devrinin sonuna kadar İslâm davetinin tarihî seyrini, İslâm'ın diğer dinler karşısındaki üstünlüğünü, Resûl-i Ekrem'in güzel ahlâkını, Ehl-i beyt'in ve ashabın faziletlerini güzel bir üslûpla işleyen *el-Kaşidetü'l-hemziyye* manzum bir siyer olarak değerlendirilebilir. Bûşîrî'nin kasidede Hicaz yolculuğu esnasında gördüğü yerleri anlattığına bakılırsa Akabe körfezini dolaşarak kara yoluyla hacca gittiği anlaşılar. Şairin Hz. Peygamber'in methine dair şiirleri diğer manzumelerine göre daha güçlü, daha coşkulu ve sanatkâranedir. Bu tür şiirlerinde klasik kasidenin medih, nesîb, tasvir gibi temalarını nübüvvetin şanına layık biçimde işlemiştir. *el-Kaşidetü'l-hemziyye*'deki tasavvufî unsurlar *Kaşidetü'l-bürde*'sindeki kadar belirgin değildir. Kaside Kahire (1278, 1297, 1302, 1324) ve Tunus'ta (1295) defalarca basılmış, ilmî neşri Muhammed Seyyid Kîlânî tarafından gerçekleştirilmiştir (*Divânü'l-Bûşîrî* içinde, s. 1-29, Kahire 1374/1955).

el-Kaşidetü'l-hemziyye'ye dair yirminin üzerinde şerh, ondan fazla tahmîs ve bir de taştîr yazılmıştır. Başlıca şerhleri şunlardır: 1. İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehu'l-Mekkiyye (Efâlü'l-kırâ li-kurrâ'i Ümmi'l-kurâ)*. Muhammed b. Sâlim el-Hifnî'nin hâşiyesiyle (*Enfesü nefâ'i-si'd-dürer*) birlikte basılmıştır (Bulak 1292; Kahire 1303, 1309, 1322). 2. Muhammed b. Ahmed Bennîs, *Levâmî'u envârî'l-kevâkibi'd-dürriyye* (Bulak 1296; Fas 1297,